

Іоффе Ю.*

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ТРИБУНАЛІВ НА ЗВИЧАЄВЕ МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО

Окремим та дуже суттєвим аспектом встановлення змісту норм звичаєвого міжнародного гуманітарного права (далі - МГП) є його значення для створення та функціонування органів міжнародної кримінальної юстиції. Мабуть, найбільш проблемним питанням всіх міжнародних кримінальних (військових) трибуналів *ad hoc* (зокрема Нюрнберзький трибунал, Міжнародний кримінальний трибунал для колишньої Югославії) була відповідність їхнього заснування та функціонування принципу легальності як основоположному в кримінальному праві (в тому числі й міжнародному) – *nullum crimen, nulla poena sine lege* та заборони зворотної дії кримінального закону в часі. Оскільки до заснування постійного Міжнародного кримінального суду органи міжнародного кримінального правосуддя виникали винятково після закінчення того чи іншого збройного конфлікту, завжди ставилося питання можливості суду за порушення норм, встановлених у статуті відповідного трибуналу після того, як порушення відбулося. Рішенням цієї проблеми можна вважати посилення у статутах та рішеннях таких трибуналів на те, що йдеться про порушення норм звичаєвого МГП, якими є, наприклад, положення статті 3 спільної для чотирьох Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 р. «Дослідження звичаєвого міжнародного гуманітарного права», організоване Міжнародним комітетом Червоного Хреста (далі «Дослідження») у свою чергу додає впевненості у змісті звичаєвого МГП та може з цією метою використовуватися міжнародними кримінальними судами та трибуналами.

Підхід «Дослідження» до трибуналів викладений у вступі до «Дослідження», в якому пояснюється методологія. Для того, щоб оцінити вплив міжнародних кримінальних трибуналів на висновки в «Дослідженні», до яких прийшов МКЧХ, потрібно розуміти взаємозв'язок між договірним, звичаєвим міжнародним правом та юриспруденції міжнародних трибуналів як джерел міжнародного права. Стосовно останньої, потрібно підкреслити, що значення кожної окремої справи у значній мірі пов'язано з якістю обґрунтування, яке в ній міститься. Цей вплив можна проаналізувати, розглянувши установчі документи та прецедентне право міжнародних кримінальних трибуналів. Жоден з цих механізмів не позбавлений протиріч та труднощів.

«Дослідження» значною мірою використовує результати роботи Міжнародного трибуналу з колишньої Югославії та Статут Міжнародного кримінального суду. Побіжний огляд використання у «Дослідженні» Міжнародного трибуналу з колишньої Югославії та Міжнародного кримінального суду виявляє, що на їхні статuti та прецедентне право посилаються більше 170 разів навіть у розділах, не пов'язаних з імплементацією та застосуванням міжнародного гуманітарного права. Проте, варто зазначити, що посилення на Міжнародний трибунал з колишньої Югославії менш помітний, а на Токійський міжнародний воєнний трибунал – майже відсутнє. Це підтверджує другорядне значення, яке, на жаль, було надано цим трибуналам. І хоча «Дослідження» насправді часто зверталося

* студентка 5 курсу відділення «міжнародне право» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Гнатівський М.М.

до Статутів Міжнародного трибуналу з колишньої Югославії та Міжнародного Кримінального Суду, безпосередній нормативний вплив визнається лише за римським Статутом. Про вплив установчих актів інших трибуналів «Дослідження» взагалі не згадує. Беручи до уваги кількість посилань на статuti, очевидним недоліком «Дослідження» є неувага до важливості деяких доказів існування звичаїв. Хоча «Дослідження» і спирається на Статут Міжнародного трибуналу з Руанди, в ньому це не зафіксовано. Цей факт необов'язково є помилкою, однак, він залишається недостатньо поясненим.

Говорячи про судові рішення, «Дослідження» не приховує прихильності до рішень міжнародних кримінальних трибуналів, говорячи про те, що хоча рішення міжнародних судів є додатковими джерелами міжнародного права, вони не складають державну практику. На відміну від національних судів, міжнародні суди не є державними органами. Але їхні рішення все одно були включені, оскільки твердження міжнародного суду про те, що звичаєва норма існує, є переконливим доказом такого існування. До того ж, завдяки прецедентному значенню своїх рішень міжнародні суди також сприяють появі норм звичаєвого міжнародного права шляхом впливу на наступну практику держав та міжнародних організацій.

Підсумовуючи все вищесказане, «Дослідження» було піддано критиці лише в аспектах посилання на деякі документи та справи без врахування їхнього походження та якості.

Загалом, «Дослідження» не достатньою мірою визначає нормативний статус Міжнародного кримінального трибуналу з колишньої Югославії, Міжнародного кримінального трибуналу з Руанди та Спеціального суду з Сьєра Леоне. Також не достатньо поясненим залишається ставлення «Дослідження» до Римського Статуту. У деяких випадках «Дослідження» спирається на прецедентне право, без необхідного пояснення меж такого посилання.

Більшість висновків, зроблених внаслідок «Дослідження», мають бути беззастережно підтримані. Можна сказати, що критика стосується не перебільшення кількості існуючих звичаїв, а базується саме на відчутті, що в деяких питаннях «Дослідження» могло піти далі, при цьому не виходячи за межі існуючого права.